

The background features a sunburst pattern in shades of orange and yellow. Two stylized hands, rendered in dark brown and yellow, are positioned on the left and right sides, with their index fingers pointing towards the center. The text is centered within this composition.

Fullt fokus på företagare

– europeiska företagare ger
råd till Sveriges regering

Fullt fokus på företagare

Fullt fokus på företagare

– europeiska företagare ger råd
till Sveriges regering

Utgivet av Den Nya Valfärden

Med storbror i byxfickan – integritetsrisker med RFID-chips (2007)

Roligt värre (2007)

Med storbror i uppfinnarverkstan

– ny digital övervakning från automatiska öron till internet-dammsugare (2006)

Med Storebror i baksätet

– digital övervakning av dina bilfärder (2006)

Nya Beska droppar

– korta kritiska krönikor (2006)

Första hjälpen

Om dina anställda blir sjuka – en liten handbok (2006)

Var tredje får inte vara med

– en studie om arbetslösheten bland invandrare (2006)

Hur hög är arbetslösheten, egentligen? (2006)

Ole, dole, arbetslös

– nästan 3 av 10 ungdomar 16-24 år saknar jobb (2006)

Ge de arbetslösa en chans

– 150 000 nya jobb genom halverade arbetsgivaravgifter(2006)

Så lyckas du som företagare

– de bästa tipsen från svenska entreprenörer (2005)

Bakom skurkar och skandaler (2004)

Värsta krånglet (2004)

Jobbet är att mata puman

– hur och varför försäkringskassorna slarvar bort 40 miljarder om året av skattebetalarnas pengar (2004)

Tankebok för entreprenörer

– 222 citat från Aristoteles till Ingvar Kamprad (2003)

Entreprenören bakom allt

– 101 svenska succéer från ABBA till ölburkar (2002)

Beska Droppar

– korta kritiska krönikor (2002)

Skärp dig, Svensson

– med deklarationen om medborgerliga skyldigheter (2002)

Personvalsparti

– bot för trötta partier (1999)

Berättelsen om jobben (1996)

Baksmällan

– förutsättningar för politisk tillnyktring (1995)

Molnstoden

– en vision för svenska folket (1994)

Den Nya Välfärden har även givit ut Medborgarnas offentliga utredningar

- MOU 2000:1 Sveriges två gränser – om invandrarpolitiken
- MOU 1999:1 För Sverige – på tiden!
- MOU 1998:1 Samhällsmoral i praktiken
- MOU 1997:1 Entreprenören i högsätet
- MOU 1996:2 Kommunala företag – hot mot demokrati
- MOU 1996:1 Den nya arbetsrätten – ett förslag
- MOU 1995:3 Järntrianglar – förnyelsens fiende nummer ett
- MOU 1995:2 Irrfärdens slut – för sunda statsfinanser
- MOU 1995:1 När folkhemmets barn blivit vuxna
- MOU 1994:1 HSF-modellen – patientmakt och kvalitet
- MOU 1993:2 Charta Nova – politik för entreprenörskap
- MOU 1993:1 Barnomsorg enligt kundvalsmodellen
- MOU 1992:2 Hälso- och sjukvård för 2000-talet
- MOU 1992:1 Eget val i äldreomsorgen – handledning
- MOU 1991:6 Hur man säljer allmännyttehus – handledning
- MOU 1991:5 På egna ben – reformera organisationsstödet
- MOU 1991:4 Skolpeng hösten 92 – en handlingsplan
- MOU 1991:3 Självständiga kommuner
- MOU 1991:2 Sänkta skatter för en ny välfärd
- MOU 1991:1 Företagsamhetens förutsättningar
- MOU 1990:3 En marknad för bostäder åt alla
- MOU 1990:2 Medborgarnas miljömanifest
- MOU 1990:1 Minska statsskulden – sälj tillgångar
- MOU 1989:1 Sänkt skatt för alla
- MOU 1988:1 En ny grundlag – ett förslag

© Stiftelsen Den Nya Välfärden
www.dnv.se

Omslag: Vikman kommunikation, Vällingby
Layout och sättning: Desktop Ateljén AB, Finnerödja
Tryck: Edita, 2007
ISBN 91-974447-8-2

Innehåll

Bakgrund	11
Förord	13
Rapportens observationer och förslag i sammanfattning	15
Har Sverige något problem?	19
Svenskarna är mer positiva till företagare än företagarna anar	27
Svenska småföretagare har svagt politiskt inflytande	35
Sverige förefaller vara sina gamla framgångars fånge, exemplet kapitalet	41
ESBAs fyrfältare	51
Traditionell exportindustri	53
Innovation och high tech	54
Skola, vård, omsorg	58
Hantverk och service	62
Ecce societatis effectoriae praepositatis!	73

Bakgrund

Genom sina medlemsorganisationer representerar The European Small Business Alliance¹ – ESBA – uppemot en miljon små och medelstora företag i 35 europeiska länder. En svensk medlemsorganisation är Stiftelsen Den Nya Välfärden².

Våren 2007 inbjöd Den Nya Välfärden representanter för ESBA att besöka Sverige för att på plats göra en utvärdering av det svenska företagarklimatet och framföra sina synpunkter. Bakgrunden är att svenska politiker från snart sagt alla politiska partier har uttryckt ambitioner att skapa ett bättre företagarklimat, kanske det bästa i världen. Även EU har givit uttryck åt sådana högtidliga strävanden, bland annat genom att lansera Lissabonagendan i mars 2000. Men samtidigt som dessa stiliga mål formuleras upplever Sveriges företagare knappast att det händer så mycket i praktiken.

Tanken bakom Den Nya Välfärdens inbjudan till ESBA var att få erfarna utländska företagens syn på situationen i Sverige och rekommendationer och idéer om vad politikerna bör göra.

Inbjudan gick till ESBAs styrelse, som i sin tur utsåg en delegation om tre personer. I delegationen ingick Tina Som-

1 <http://www.esba-europe.org>

2 <http://www.dnv.se/>

mer, Gabriel Goucha och Frédéric Soudain³. Patrik Engellau, ordförande i Den Nya Valfärden, medverkade i delegationens möten som rapportör.

Som bakgrundsmaterial till delegationens besök lät Den Nya Valfärden genomföra ett antal opinionsundersökningar samt utarbeta ett antal dokument som översattes och ställdes till delegationens förfogande⁴.

Delegationen besökte Stockholm den 25 – 27 april 2007 och fick tillfälle att diskutera frågan om företagarklimatet i Sverige med svenska företagare, representanter för företagsorganisationer samt akademiker, journalister och andra opinionsbildare.

Detta är delegationens rapport.

3 Curriculum vitae på Tina Sommer.doc” [http://www.dnv.se/esba/CV Tina Sommer.doc](http://www.dnv.se/esba/CV_Tina_Sommer.doc), Gabriel Goucha.doc” [http://www.dnv.se/esba/CV Gabriel Goucha.doc](http://www.dnv.se/esba/CV_Gabriel_Goucha.doc) respektive Frédéric Soudain.doc” [http://www.dnv.se/esba/CV Frédéric Soudain.doc](http://www.dnv.se/esba/CV_Frédéric_Soudain.doc).

4 En sammanställning med länkar återfinns på <http://www.dnv.se/esba/documents.htm>.

Förord

Våra observationer baseras på vad vi fått höra av de svenskar vi träffat under vårt besök och på de slutsatser vi tror att vi kan dra av dessa utsagor (vilket inte alltid varit så lätt eftersom inte ens svenska företagare och experter är helt eniga i alla frågor). Men de baseras också på de erfarenheter vi haft som företagare i våra hemländer (England, Portugal och Frankrike/Belgien) samt, kanske framför allt, på vårt långa arbete inom ESBA, där vi under årens lopp haft att göra med företagare från andra europeiska länder. Verksamheten inom ESBA har gett oss unika inblickar i hur europeiska företagare ser på sin tillvaro, vad de verkar ha gemensamt och vad som skiljer förhållandena i ett land från ett annat.

Till exempel kom det inte som någon överraskning för oss att de företagare vi träffade klagade över skatterna, regelkrånglet och anställningsreglerna. Det hade vi kunnat förutse, för vår erfarenhet är att så gör företagare i alla länder. Det betyder inte att dessa missnöjesanledningar inte skulle vara djupt kända av alla de företagare som artikulerar dem, men det betyder att nationella förhållanden bör ses i ljuset av situationen i andra europeiska länder.

Kort sagt: Vi kan berätta hur Sveriges företagarklighet
kan uppfattas i ett europeiskt perspektiv.

September 2007

Tina Sommer Gabriel Goucha Frédéric Soudain

Patrik Engellau (rapportör)

Rapportens observationer och förslag i sammanfattning

Just nu går det bra för Sverige, men det finns anledning att oroa sig för framtiden. Den traditionella svenska storindustrin, ekonomins ryggrad, förlorar sin nationella karaktär. Både ägande och produktion kan lätt flyttas ur landet. Sverige bör skaffa sig en vision och en politik för att skapa en kompletterande ekonomisk styrkebas.

Dessutom har Sverige problem med arbetslöshet och utanförskap. Uppemot en miljon nya jobb måste skapas. Det kommer inte rimligen att ske i de gamla sysselsättningsmaskinerna, alltså storindustri och offentlig sektor. Arbetslösheten och utanförskapet är tecken på att det saknas tillräckligt med arbetsgivare.

Slutsatsen är att Sverige måste få bättre fart på företagandet. Nu är det dags att företagandet för första gången i modern tid blir ett överordnat mål i svensk politik. Opinionsundersökningar visar att svenska folket vill detta.

Det behövs en ny svensk entreprenörspolitik som skapar bättre förutsättningar för alla existerande och potentiella företagare. Detta kräver att ett antal heliga kor leds till slakt. Politiker bör till exempel inte dra sig för att särskilt gynna små och nystartade företag. Det är inte rimligt att sådana företag ska ha samma komplicerade regelsystem som börsnoterade multinationella företag. Självklart måste man ta bort regler som hotar att sätta entreprenörer i strykclass.

Vidare måste politiken sluta se så ensidigt på arbetsmarknaden som den hittills gjort. Det duger inte att bara fundera på hur förhållandena inom arbetslivet ska bli så bra som möjligt för anställda; det är också viktigt att de blir så bra som möjligt för företagarna och att det skapas moderna rättigheter för företagare. Det är viktigt att sådana perspektivskiften artikuleras tydligt av ledande politiker.

Dessutom behövs en svensk förmögenhetspolitik i syfte att skapa en hygglig välbärgad medelklass. Sverige är ett rikt land men en stor del av befolkningen är mycket fattig med europeiska mått. Därtill är förmögenheterna i Sverige extremt ojämnt fördelade. Ett bra operativt mål kan vara att alla svenskar ska ha ”en årslön på banken”, något som idag bara gäller för de rikaste tio procenten. Det är bra att ta bort förmögenhetsskatten för dem som redan är förmögna, men det är viktigare att se till att fler svenskar blir förmögna. Syftet med förmögenhetspolitiken är inte minst att få fram riskkapital till framtidens företag, som idag ofta har svårt att hitta pengar. Att främja företagandet är den främsta metoden att skapa den självsäkra och självständiga medelklass Sverige behöver.

Opinionsundersökningar visar att svenska folket är betydligt mer positivt till företagare än vad företagarna själva och deras organisationer tycks vara medvetna om. Svenska företagare har märkvärdigt svaga röster i politiken. De bör engagera sig starkare för att påverka politikerna i den företagarevänliga riktning som medborgarna önskar. Även de svenska företagareorganisationerna bör flytta fram sina positioner och inte huka sig. De har medborgarna med sig, i varje fall så länge de uppfattas som representanter för företagare snarare än bonusdirektörer.

Här följer några konkreta åtgärder som bör vidtas. Listan är inte uttömmande, utan består bara av exempel utan prioritetsordning:

- Gör en kraftfull markering av att regeringspolitiken inom överskådlig framtid ska handla om att förbättra företagarklimatet, till exempel genom att liksom finarna på 1990-talet deklarerar ett ”företagandets årtionde”.
- Ta bort de ofta företagarfientliga 3:12-reglerna.
- Fortsätt de framgångsrikt genomförda avregleringarna av de gamla tekniska offentliga monopolen – exempelvis telekommunikationer, järnväg och el – med motsvarande avregleringar inom de skola, vård och omsorg, där offentliga monopol fortfarande dominerar.
- Vänta inte till hösten 2010 med att minska företagens administrativa börda med 25 procent – vilket regeringen föresatt sig – utan sätt igång direkt.
- Utnyttja de möjligheter som EU ibland erbjuder att slippa följa den hårda regeltillämpningen vid implementering av direktiv i den nationella lagstiftningen. Undvik framför allt att skärpa EU-kraven vid implementeringen.
- Lägg ned planerna på att fridlysa arbetsrätten när avregleringar ska göras.
- Beräkna kostnad och tidsåtgång för företagen när nya regler införs. Bedöm den totala effekten av gammal och ny lagstiftning.
- Låt nya företag, både aktiebolag och enskilda firmor, slippa skatt tills de arbetat upp ett visst eget kapital så att de kan driva affärerna.

- Ta bort revisionstvånget för mindre företag.
- Begränsa inte tjänsteavdrag till hushållsnära tjänster, utan låt avdraget gälla även andra typer av service.
- Låt små bolag slippa ta ut moms om de inte vill.
- Sänk arbetsgivaravgifterna generellt.
- Ta bort möjligheten för facket att kräva kollektivavtal med bolag där det saknas anställda som vill ha kollektivavtal. Att tillåta stridshandlingar vars syfte är att tvinga motvilliga arbetsgivare och anställda att ingå avtal är att vara alltför tillmötesgående mot facket.
- Låt inte facket utlysa strejk utan mandat från sina medlemmar på företaget.
- Företagarnas organisationer bör samarbeta mer med varandra.
- Företagarna själva bör engagera sig för att påverka politiken och visa sig mer på barrikaderna.

Har Sverige något problem?

Vårt uppdrag, formulerat av Den Nya Valfärden, var att utvärdera det svenska företagarklimatet och framföra våra synpunkter på vad som kan göras för att förbättra det. Men behöver det förbättras? Är det inte bra som det är? I varje fall just nu går det bra för svensk ekonomi. Tillväxten är stark och arbetslösheten sjunker.

Ett amerikanskt ordspråk säger: ”If it ain’t broke, don’t fix it.” Motsvarande måste rimligtvis gälla politik i allmänhet och företagarpolitik i synnerhet. Problem som inte finns behöver inte lösas. Vårt första problem var att vi inte kunde bestämma oss för om det finns något problem i Sverige.

Det är inte alltid man får ett korrekt och entydigt svar ens från hästens egen mun. Vi träffade en ung, kvinnlig invandrare från Kenya, som i december 2006 skulle starta en modebutik i en galleria i Kristianstad. Hon hade två anställda varav en på deltid. Samma dag hon öppnade butiken kom en beslutsam ombudsman från Handelsanställdas förbund och sa åt henne att det var säkrast att hon undertecknade kollektivavtal, för annars skulle det bli bråk. Obekant som hon var med svenska förhållanden tackade hon nej, vilket ledde till att hon tvingades inställa sig hos en medlare, som talade om för henne att hon inte hade en chans. Sedan började ombudsmän patrullera utanför butiken och dela ut flygblad, som den unga företagaren ansåg kränkande. Efter någon dags påtryckningar undertecknade

hon kollektivavtalet, men beslöt kort därefter att stänga butiken och att aldrig någonsin anställa någon i Sverige. ”Två anställda blev arbetslösa, det blev resultatet av facket insatser”, sa den före detta företagaren till oss.

Sedan träffade vi en framgångsrik bagare med fyrtio anställda och mer än trettio års företagarerfarenhet. Han förklarade att han aldrig haft något problem med facket. I själva verket, sa han, kunde facket hjälpa honom att slippa en del krångel i lagstiftningen. På många punkter hade facket makt att ge honom dispens från lagar han inte gillade.

Sedan träffade vi en affärsängel som sa att han under åren varit inblandad i dussintals högteknologiska tillväxtföretag och att han inte kunde komma ihåg att det ens förekommit något fack i dessa bolag.

Tre företagare: en som blev krossad av facket, en som får hjälp av facket att slippa krångliga lagar, en som inte ens märkt av facket. Det är inte precis en enhetlig bild man får.

På motsvarande sätt, har vi upptäckt, är det med mycket annat i Företagarsverige, till exempel skatterna, regleringarna och tillgången till riskkapital. Det som gäller för en typ av företag gäller inte för en annan. Åtgärder som kan behöva vidtas för en typ av företag är irrelevanta för andra typer av företag. För att ge oss perspektiv på detta – och förhoppningsvis en grund för att säga något meningsfullt om vad som bör göras – har vi skapat ett analytiskt instrument som vi kallat ESBA:s fyrfältare och som presenteras nedan.

Ett första svar på frågan om Sverige har några problem med företagsamheten är därför att det inte verkar finnas något allmänt problem som gäller för alla företag. Men hur

är det med nationen? Har Sverige så många företag som behövs och den sorts företag som behövs?

Företagsamhetens funktion, om man bortser från den primära, nämligen att skapa försörjning och ett gott liv till företagaren själv, är att skapa ett långsiktigt, stabilt framåtskridande för en nation, kort sagt att inrätta förutsättningarna för att medborgaren i gemen ska kunna få en bra tillvaro på längre sikt.

Visserligen har Sverige inget akut problem i detta hänseende, men vi kan inte underlåta att framföra att om vi vore svenskar så skulle vi nog ägna saken en bekymrad tanke.

Den kanske främsta indikatorn på om företagsamheten fyller sin funktion på ett bra sätt är huruvida det finns jobb åt alla. En arbetslös är en person som inte hittat sin arbetsgivare. Man brukar säga att arbetslöshet är ett tecken på att det saknas arbeten, men det är mer korrekt att hävda att arbetslöshet tyder på att det saknas arbetsgivare. Ett folk utan arbete är ett folk utan företagare.

Av tradition har Sverige inte haft någon arbetslöshet att tala om. Om vi förstått rätt har den svenska ekonomin, framför allt de stora svenska exportföretagen, sedan andra världskrigets slut och fram till för några årtionden sedan ångat på som en enda stor sysselsättningsmaskin – och om det brustit med sysselsättningen har den offentliga sektorn trätt in som effektiv hjälpgumma och skapat försörjningstillfällen för dem som näringslivet inte kunnat ta hand om. Vi tror att detta är ett betydelsefullt faktum för den som försöker förstå attityderna till företagsamhet inom svensk politik. Företagsamhet har helt enkelt inte varit något man behövt tänka på. Jobben har på något obegripligt men lyckligt sätt liksom materialiserats av sig själva. Politiken har

med fördel kunnat ägna sig åt annat än att främja företagsamheten. Sverige har fungerat alldeles utmärkt i alla fall.

Här skiljer sig Sverige från många andra europeiska länder. De har haft ett problem som Sverige inte haft. Där har bristen på arbete och därmed bristen på arbetsgivare och företagare åtminstone tidvis varit akut. Omständigheterna har tvingat politiker i sådana länder att ägna större tankeverksamhet och omsorg åt frågan om hur företagsamheten lämpligen bör främjas.

Under de senaste decennierna har Sverige i denna bemärkelse blivit ett mer normalt europeiskt land. Arbetslösheten har blivit en realitet. Och politikerna har reagerat. Från alla partier hörs numera, har det sagts oss från nästan alla vi talat med, positiva tongångar om företag och företagande som inte förekom på den tiden då den traditionella svenska ekonomiska modellen var som starkast.

Samtidigt förefaller det oss som om man inom svensk politik inte tänkt igenom och tagit konsekvenserna av detta. Sannolikt är det orättvist att säga att svensk politik låter helt annorlunda än den gjorde tidigare, men i praktiken är oförändrad. Men vi vill ändå framföra uppfattningen att svenskt politiskt tänkande när det gäller företagare och företagsamhet i oroväckande stor utsträckning tycks leva kvar i den traditionella svenska modellens former och ramar.

Låt oss omedelbart ge ett exempel som vi får tillfälle att återkomma till, nämligen den djupt rotade uppfattningen att lika regler och villkor ska gälla för alla företag. I många stycken var likabehandlingen ursprungligen en metod att underlätta strukturomvandlingen i den svenska ekonomin. Med kollektivavtal och lika löner över en hel bransch, till exempel, kunde arbetskraft snabbt och enkelt tvingas över

från gammaldags fabriker, som inte klarade lönekraven, till den svenska modellens expansiva storföretag, som slapp betala extra för att få folk. Genom att behandla alla lika gynnade man de starkare.

Tanken på lika regler för stora och små företag är fortfarande stark i Sverige. En akademiker vi träffade förklarade att han inte skulle tas på allvar i svensk debatt om han föreslog något annat. Vi har svårt att förstå detta. Vi kan till exempel inte begripa varför en liten nyföretagare, som invandrarkvinnan i Kristianstad, ska behöva utsättas för samma fackliga maktspråk som jätteföretagen på Stockholmsbörsen. Vi fattar inte varför kraven på årsredovisning ska gälla både för noterade bolag med spritt ägande och många utomstående intressenter och för små bolag som bara har en ägare och där ingen utomstående kan förväntas vilja läsa dokumentet.

Övertygelsen om att starka och svaga bolag ska likabehandlas är, tycker vi, särskilt underlig just i Sverige, där politiken i övrigt är så målmedvetet inriktad på att de starka, till exempel höginkomsttagarna, ska bära en mer än proportionerlig skattebörda. Observera att vi inte nödvändigtvis har något emot progressiva skatter; vi pekar bara på vad vi tycker är en inkongruens i svenskt tänkande. Att svaga grupper bör beviljas förmånlig behandling verkar en självklarhet i Sverige – utom på ett enda område, nämligen vad gäller de mindre företagen.

Arbetslösheten tycks numera ha bitit sig fast i Sverige. Det förefaller oss dock som om det finns en tendens hos många att vilja sopa problemet under mattan och blunda för det. Personer som egentligen är arbetslösa döljs under andra beteckningar såsom ”i utbildning” och ”långtidssjuk”.

Samtidigt har det skapats ett nytt begrepp för arbetslöshet som man av någon anledning inte vill betrakta som arbetslöshet, nämligen ”utanförskap”.

Vi är inte säkra på att detta är klokt. Om arbetslösa definieras som arbetslösa har man identifierat problemet och lösningen. Då är problemet att det saknas tillräckligt med arbetsgivare och lösningen att skapa ett företagarklimat som mobiliserar mer företagartalanger. Om man emellertid kallar arbetslösheten för utanförskap anger man att det vuxit fram stora grupper människor i samhällets marginal, som kanske inte kan få jobb ens med den mest gynnsamma företagarpolitik. Föreställningen om utanförskap antyder hjälplöshet både hos de marginaliserade och hos politikerna.

I riksdagsvalet hösten 2006 spelade just arbetslösheten, ibland alltså kallad utanförskapet, efter vad vi har förstått, en avgörande roll för valutgången. Väljarna gav en ny regering ett starkt och tydligt mandat att göra något åt saken och menade, att döma av undersökningar som strax ska redovisas, att lösningen låg i ett förbättrat företagarklimat.

Det finns en bred konsensus i Sverige att den sysselsättningsökning som behövs för att komma till rätta med arbetslösheten (alternativt utanförskapet) inte kan förväntas komma i de traditionella sektorerna, nämligen storindustrin och den offentliga sektorn. Det tycks också finnas en konsensus, ehuru vagare, om att den sysselsättning Sverige behöver i huvudsak måste sökas dels i innovativa high tech-företag, dels inom småskalig service och hantverk. Det problem Sverige har, menar vi, är att man inte analyserat vad

dessa framtidsnäringar behöver för att kunna åstadkomma sina angelägna resultat⁵.

Med risk för att få kritik för överdrivna bröstoner vill vi påstå att Sverige lever farligt. Den traditionella storindustrin blir allt mindre bunden till Sverige. Ägandet kan lätt flaggas ut och om förhållandena i Sverige inte längre passar bolagen kan även produktionen flyttas till andra länder. Sverige kan tvingas till långtgående eftergifter för att storbolagen inte ska utnyttja den frihet – läs makt – som globaliseringen ger dem. Ett exempel är den befrielse från förmögenhetsskatt som svenska staten känt sig tvingad att tillåta för att säkerställa att ett antal stora bolag inte skulle flytta från Sverige. Det är inget fel på globalisering och på att ta bort förmögenhetsskatten, men det är ett tecken på det gamla kontraktet mellan storbolagen och staten inte längre gäller.

Det finns numera ingen stark företagsgrupp som staten kan lita till – eller åtminstone råda över – när det gäller nationens framtidsfrågor. Det finns inte som i Tyskland ett Mittelstand, en betydande grupp medelstora företag som håller den tyska ekonomin uppe. Det saknas en stark och livaktig population av småföretag av den typ som i de flesta europeiska länder betraktas som ekonomins ryggrad.

Vi tror att Sverige skulle vinna på att skaffa sig en ny politik för företagsamhet.

5 Statistik från Eurostat visar bland annat att nyföretagandet i Sverige ligger mycket lågt med europeiska mått och att detsamma gäller tillväxten mätt i antal anställda för nystartade företag. Se dokument nummer 5 på <http://www.dnv.se/esba/documents.htm>

Svenskarna är mer positiva till företagare än företagarna anar

De personer vi träffade under vårt besök i Stockholm framförde nästan undantagslöst uppfattningen att svenska folket på det hela taget har föga förståelse, eller ens sympati, för företagare. Framför allt, sa man oss, missunnar svenskarna företagarna den ekonomiska framgång dessa eventuellt kan få.

Visserligen framförde en del företagare med lång erfarenhet att det var ännu värre förr. För trettio år sedan var det ”skottpengar” på företagare och skatterna kunde överstiga hundra procent. Men detta hindrar inte, sade man oss, att företagare på det hela taget känner sig motarbetade av den allmänna meningen – även om resultatet av det senaste riksdagsvalet gav hopp för framtiden, sade man oss vidare, och gjorde att ”man kan andas friare”.

De företagare vi träffade gav uttryck för en ganska vanlig känsla bland svenska företagare, det visar en opinionsundersökning som Den Nya Valfärden lät genomföra inför vårt besök⁶.

600 svenska företagare ombads bland annat förhålla sig till följande påstående: ”Vanliga svenskar förstår hur det är att vara företagare och har en positiv attityd till företagare”.

6 Se dokument nummer 1 på <http://www.dnv.se/esba/documents.htm>

Så här fördelade sig svaren på de fyra angivna svarsalternativen:

	procent
Instämmer helt och hållet	6
Instämmer delvis	38
Tar delvis avstånd	29
Tar helt och hållet avstånd	27

Bara sex procent av företagarna tycker sig få helhjärtat stöd för sin företagargärning från sina landsmän. Företagare i storstäder känner sig lite mer uppskattade (49 procent instämmer helt eller delvis) än företagare utanför storstäderna (41 procent), annars är det inga skillnader i fördelningen mellan olika företagargrupper.

Men att döma av andra undersökningar som Den Nya Välfärden låtit göra har företagarna fel. De åtnjuter mycket större stöd än de tror.

För det första⁷ visar det sig, enligt opinionsundersökningar som Den Nya Välfärden låtit göra under ett antal år, att svenska folket har en tämligen negativ uppfattning om företagarklimatet i Sverige. Det är alltså inte så att svenskarna föreställer sig att företagare har det särskilt lätt. Tvärtom är de som tycker att företagarklimatet är dåligt långt fler än dem som tycker att företagarklimatet är bra.

Det visar sig också, vilket troligtvis förvånar många företagare, att svenskarna i allmänhet har samma uppfattning om företagarklimatet som företagarna själva. Det fram-

⁷ Detta resonemang är en sammanfattning av dokument nummer 3 på <http://www.dnv.se/esba/documents.htm>

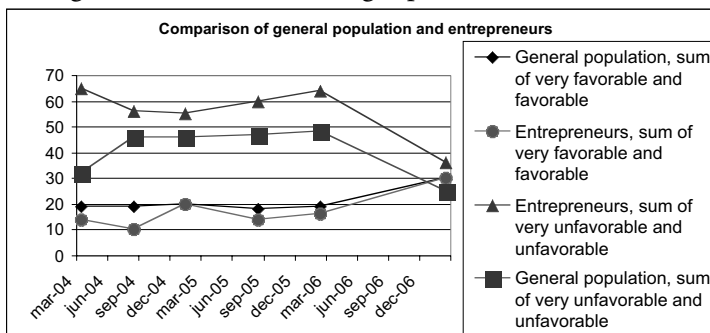
går när Den Nya Valfärden ställer samma fråga om företagarklimatet till företagarna själva som också ställts till medborgarna i allmänhet. Det är inte bara så att fördelningen av svaren är ungefär desamma utan dessutom förändrar sig uppfattningarna mellan de båda grupperna parallellt över åren.

Den fråga som ställts till de båda grupperna år efter år är följande:

I Sverige pågår en debatt om företagarklimatet, det vill säga om det råder gynnsamma eller ogynnsamma villkor för företag i Sverige idag.

Anser Du att företagarklimatet för den som själv vill starta och driva småföretag i Sverige idag är mycket gynnsamt, gynnsamt, varken eller, ogynnsamt eller mycket ogynnsamt?

I nedanstående bild har de som svarat ”mycket gynnsamt” och ”gynnsamt” lagts ihop och motsvarande har gjorts med de negativa svaren. Skalan anger procentandelar.

Svenskarna i allmänhet har visserligen en marginellt mer positiv uppfattning om företagarklimatet än företagarna själva, men skillnaden är ändå, enligt vår uppfattning, häpnadsväckande liten. Utan att överdriva kan man påstå att svenskarna i allmänhet har samma uppfattning om företagarklimatet som företagarna själva.

Ytterligare en betydelsefull observation kan göras, nämligen den upplevda förbättringen av företagarklimatet från våren 2006 till den senaste mätningen våren 2007. Vi har inte kunnat identifiera några objektiva förändringar i företagarnas tillvaro som kan motivera detta märkvärdiga humörskifte. Vi tänker på vad vår intervjuade bagare sa – ”man kan andas friare” efter det senaste riksdagsvalet – och tror att den registrerade sinnesförändringen i själva verket ger uttryck för förväntningar om att den nya regeringen ska lansera en företagärvänligare politik. Detta framgår också av nästa redovisade undersökning.

För det andra⁸ visar Den Nya Välfärdens undersökningar att svenskarna har en mycket stark önskan att företagarklimatet förbättras.

Rent teoretiskt kunde man tänka sig att svenskarna ansåg att företagarklimatet på det hela taget var dåligt (vilket de alltså gör) och att de tyckte detta var bra. Enligt hypotesen om svenskarnas missunnsamhet mot företagare kunde man föreställa sig att de var nöjda med att företagare hade det svårt.

Men så är det inte. Svenskarna vill att företagarklimatet ska förbättras. Så mycket som 94 procent av svenskarna

8 Resten av resonemanget bygger på dokument nummer 4 i <http://www.dnv.se/esba/documents.htm>

anser att det är ”viktigt” eller ”mycket viktigt” att förbättra företagarklimatet i Sverige.

Vi anser att detta är uppseendeväckande. Vi kan knappt föreställa oss någon fråga där en så massiv enighet skulle kunna manifesteras. Till och med bland grupper som i allmänhet anses skeptiska mot kapitalism och marknader är engagemanget för företagarnas väl nästan totalt. Av de LO-anslutna svarar 94 procent ”viktigt” eller ”mycket viktigt” och för vänsterpartisympatisörer är siffran så hög som 80 procent.

För att vara säker på att dessa positiva svar inte bara gav uttryck för en allmän välvilja som inte skulle överleva normala prövningar vässade Den Nya Valfärden formuleringen och ställde frågan ”Tycker du att man ska förbättra företagarklimatet även om det kan leda till att företagare kan tjäna mer pengar?”.⁹ Även då var stödet kraftfullt för en mer företagarevänlig politik. Nästan hälften – 47 procent – svarade ”ja, absolut” och 27 procent ”ja, kanske”. Bara åtta procent svarade ”nej, troligen inte” eller ”nej, absolut inte”. 18 procent var osäkra.

Bland LO-medlemmar svarar 44 procent ”ja, absolut” och 24 procent ”ja, kanske”. Motsvarande siffror för vänsterpartiets sympatisörer är 21 respektive 21 procent. Nästan hälften av den grupp som mer än någon annan tar avstånd från höga löner och brist på ekonomisk jämlikhet tycker alltså att företagarklimatet måste förbättras även om företagare då kan tjäna mer pengar!

Vi har svårt att begripa hur det kommer sig att svenska företagare inte är medvetna om de varma känslor och den

9 Se dokument nummer 8 på <http://www.dnv.se/esba/documents.htm>.

uppmuntran som enligt undersökningarna strömmar mot dem från deras omvärld. Den enda förklaring vi kan komma på är ganska förödande för företagarnas talesmän och intresseorganisationer.

Vi tror oss nämligen ha uppfattat att det i Sverige råder en allmän avoghet och misstro mot storföretagsdirektörer som enligt vad som sagts oss, med rätt eller fel, anses giriga och isolerade i sin egen värld av fantasilöner och bonusar. Det olyckliga är att företagarna och deras organisationer inte ens för sig själva verkar ha lyckats tydliggöra distinktionen mellan anställda direktörer och företagare. Det i Sverige normalt använda ordet för företagsvärlden – ”näringslivet” – gör ingen skillnad mellan direktörer och företagare. Att anställda direktörer med tiotals miljoner i lön i Sverige kan göras till talesmän för svenska företagare verkar bara leda till att företagarna själva tror att folk blandar samman direktörer och företagare. Men det verkar inte som om folk i allmänhet gör denna sammanblandning.

En av våra rekommendationer är därför att svenska företagare och deras organisationer renodlar sina intressen. Svenska företagare, som uppenbarligen åtnjuter ett grundmurat förtroende hos svenska folket, har inget att vinna på att i offentligheten och i egna ögon kopplas samman med bonusdirektörer (även om deras intressen i en mängd frågor naturligtvis sammanfaller). Vi kan bara gratulera den främsta svenska företagarorganisationen, Svenskt Näringsliv, som ungefär samtidigt med vårt besök utsåg en företagare, snarare än en storföretagsdirektör, till styrelseordförande.

Ytterligare en sammanblandning, eller kanske snarare motsägelsefullt budskap, är att svenska företagarorganisa-

tioner, Den Nya Välfärden inte undantagen, liksom deras motsvarigheter i andra europeiska länder, har svårt att bestämma sig för om de i första hand ska klaga över det dåliga företagarklimatet, vilket kan vara befogat, men inte uppmuntrar människor att bli företagare, eller om de ska propagera för ökat företagande. Vi har en känsla av att man ofta artikulerar båda budskapen på en gång, vilket är lika övertygande som en klädbutik som gör reklam för tagel-skjortor och obekväma skor.

För det tredje visar undersökningarna att svenskarna har stora förhoppningar om att den nya regeringen ska åstadkomma stora saker för företagarna även om medborgarna inte anser att det hunnit ske särskilt mycket när undersökningen gjordes i april 2007.

I september 2006, omedelbart efter riksdagsvalet som förde en ny regering till makten lät Den Nya Välfärden ställa följande fråga till medborgarna: "Kommer den nya borgerliga regeringen att förbättra eller försämra företagarklimatet i Sverige? Eller blir det ingen skillnad?"

Sju månader senare, i april 2007, följdes detta upp med två frågor:

Vad tycker Du? Har den nya borgerliga regeringen förbättrat eller försämrat företagarklimatet i Sverige? Eller är det ingen skillnad mot tidigare?

Det är drygt tre år kvar till nästa riksdagsval. Tror Du att den borgerliga regeringen under den perioden kommer att förbättra eller försämra företagarklimatet i Sverige? Eller blir det ingen förändring?

Resultatet kan sammanfattas så här (svaren i procent):

	Förväntning september 2006	Utfall april 2007	Förväntning april 2007
Förbättra mycket	15	6	15
Förbättra litet	55	34	45
Ingen förändring	23	40	21
Försämma litet	5	11	9
Försämma mycket	1	7	9

Vår slutsats är att den nya regeringen har ett starkt mandat att förbättra företagarklimatet. En del har gjorts, och förväntningarna på ytterligare åtgärder är starka.

Svenska småföretagare har svagt politiskt inflytande

Den slutsats vi dragit av vad vi hittills konstaterat är att det finns en tydlig och stark beställning från svenska folket på en mer företagervänlig politik. Svenska politiker borde se röstpotentialen i en uttalad politik för mer företagsamhet. Men någon tydlig tendens till sådan klarsyn har vi inte kunnat upptäcka.

Möjligen har politikerna inte förmåtts att inse sitt eget bästa på den här punkten. Det normala i en demokrati är att olika intressenter övertygar politiker om vad politikerna har att vinna på att gynna intressenterna. Det är här det verkar brista. Vi har inte fått någon tydlig känsla av att svenska företagare och deras organisationer – ESBA:s svenska medlemsorganisation Den Nya Valfärden tyvärr inte undantagen – lyckats särskilt väl i sina ansträngningar att övertyga politikerna.

Låt oss ge några exempel.

Salladsbaren Wild'n Fresh utsattes hösten 2006 för en aktion från Handelsanställdas förbund som ville tvinga den lilla restaurangen att mot ägarens och de anställdas vilja teckna kollektivavtal. Det blev stor uppmärksamhet i media och företagaren vann allmän sympati medan facket framstod som buffligt och okänsligt. I vilket annat europeiskt land som helst – tror vi i alla fall – skulle den samlade före-

tagsamheten och dess intresseorganisationer i ett sådant fall organiserat en jättelik solidaritetskampanj för att rädda sin utsatte kollega från övergreppet. Men inget sådant inträffade. Sveriges företagare tappade en chans att göra en rejäl propagandavinst. De tycks inte ens ha försökt göra motstånd. Facket vann. Organisationsrepresentanter och företagare som vi diskuterade saken med skakade bekymrat på huvudena och sa att de inte kunde göra något eftersom företagsidan var så svag och facket så starkt. Vi fick en känsla av att de gett upp från början. Eller också tyckte de inte att frågan egentligen var särskilt viktig.

Vi fick en likartad fallbeskrivning av den afrikanska invandrarkvinnan som skulle öppna modebutik i Kristianstad. Hon kände sig trakasserad av facket, men fick ingen hjälp av någon. Ett politiskt ungdomsförbund hade gjort ett lamt försök till motdemonstration mot facket, men mer var det inte. Hon hade blivit kontaktad av en företagarorganisation som ville att hon skulle bli medlem, men när hon inte hade lust med det tappade organisationen intresset. Hon drog slutsatsen att medlemsavgiften tydligen var viktigare än företagsolidariteten och i den slutsatsen kan vi instämma. Ett riksdagsutskott kom på studiebesök medan det hela pågick, men ledamöterna förklarade sig maktlösa eftersom de i denna fråga inte hade något stöd från sina chefer i partihierarkierna, alltså partiledare och andra regeringsledamöter.

Ytterligare ett exempel är 3:12- eller fåmansbolagsreglerna, som möjligtvis är en världsunik företeelse. Det kan naturligtvis diskuteras – och det kommer vi så småningom att göra – om företagare bör ha någon särbehandling alls. Men när företagare i andra länder särbehandlas handlar det

positiv särbehandling. Politikerna anser att företagare fyller en särskilt värdefull uppgift och vill uppmuntra medborgarna att ägna sig åt denna egen- och samhällsnyttiga sysselsättning. Men i Sverige är det inte så. 3:12-reglerna skapar negativ särbehandling av företagare.

Det som fyller oss med förundran är att svenska företagare och deras organisationer inte ens tycks bli särskilt upprörda över sådant. Ibland fick vi känslan att de inte ens tyckte det var fel att de kunde utsättas för övergrepp och negativ diskriminering. Kanske bär Sveriges företagare på alltför starka kollektiva minnen från den tid då det fanns konfiskatoriska skatter och ”skottpengar” på företagare för att de ska besväras av den här sortens trots allt uthärdliga förtretligheter. Det har ändå blivit så mycket bättre, så alla företagare vi träffade. ”Numera kan man ibland komma undan med 50 procents skatt, och då får man vara nöjd”, sa en företagare i ett uttalande som skulle föranleda höjda ögonbryn i andra europeiska länder.

En annan aspekt av företagarnas svaghet är deras låga organisationsgrad. Efter vad som sagts oss är ungefär 85 procent av de anställda i Sverige medlem av en facklig organisation. Det betyder att när en sådan organisation talar till någon, till exempel en politiker, så vet åhöraren att organisationen är ett representativt ombud. Vad åhöraren än tycker om facket så är det bara att acceptera att dess medlemmar frivilligt anslutit sig och att ombudet därför är legitimt.

Så är det inte på företagsidan. Svenskt Näringsliv och Företagarnas Riksorganisation har vardera omkring 55 000 medlemmar. Den Nya Valfärden talar för uppemot 20 000 företagare. Om vi bortser från alla de företagarorganisatio-

ner som försöker påverka politiken i branschspecifika frågor och bara ser till dem som sysslar med företagarklimatet och företagarpolitiken i allmänhet är det en mycket liten del av Sveriges företagare som är organiserade. Om man räknar bort dubbelmedlemskapen finns det kanske 100 000 företagare som gått med i en organisation i det uttryckliga syftet att försöka skapa ett bättre företagarklimat. Det motsvarar under 20 procent av Sveriges företagare. I den mån organisationerna känner sig svaga, vilket de tycks göra, inte minst när det gäller politikerpåverkan, kan det åtminstone till en del bero på att de faktiskt inte företräder särskilt många företagare. De kanske uppfattas som inte ens ett särintresse, utan ett särintresse inom ett särintresse.

När det gäller företagarnas inflytande i samhällsdebatten och på politiken har vi gjort ytterligare två observationer.

Den första observationen är att samarbetet mellan företagarorganisationerna verkar obetydligt på gränsen till obefintligt. Det är ett känt organisationssociologiskt faktum att svaga organisationer med ungefär samma intressen har en tendens att bete sig sekteristiskt, det vill säga att de ignorerar eller, i värsta fall, motarbetar varandra. Bristen på samarbete mellan organisationerna må vara begripligt, men det är inte bra för Sveriges företagare. Det här problemet kan bara organisationerna själva lösa. Vi skulle vilja att de gjorde det. (Och om någon säger att organisationerna visst samarbetar så gratulerar vi och uppmuntrar dem att fördjupa det samarbetet så att det märks.)

Den andra observationen är att företagarna själva tycks vara mycket lite mobiliserade för politisk handling. I exempelvis England är det vanligt att företagare själva gör en

insats för att försvara sina intressen, till exempel genom ett antal personliga politikerkontakter varje år. Företagarorganisationer som Federation of Small Businesses ägnar mycket kraft åt att organisera sådana kontakter i övertygelsen att det gör större intryck på politiker om de får kontakt med en berörd företagare än ett ombud för vederbörande. När svenska företagare engagerar sig verkar det snarare handla om att ägna sig åt internt arbete i olika företagarorganisationer. Vi säger inte att den svenska modellen inte skulle fungera, men vi tror att genomslaget för företagarnas synpunkter skulle bli starkare med fler företagare synliga på barrikaderna.

Sverige förefaller vara sina gamla framgångars fånge, exemplet kapitalet

Flera av dem vi träffade beskrev det senaste halvseklets svenska ekonomiska historia som bakgrund och förklaring till dagens situation. Ungefär så här uppfattar vi berättelsen:

Med början redan före andra världskriget utvecklades Sverige i omvärldens – och sedermera kanske även i egna – ögon till världens modernaste land. I moderniteten ingick att till fullo bejaka den utveckling som samtiden ansåg vara på väg: omvandlingen från entreprenörs- och företagarekonomi till storbolagsekonomi som leddes av ingenjörer och administratörer. Den gamla ekonomins mångfald, konkurrens och decentraliserade kaos skulle ersättas av standardisering, enhetlighet, långa serier och en centraliserad, styrande hand.¹⁰ Statens roll var att underlätta denna rationaliserings- och koncentrationsprocess, inte minst genom

10 Till exempel skrev en av samtidens mest uppburna managementgurus, Alfred Chandler, en bok med titeln ”The Visible Hand” med budskapet att Adam Smiths ”osynliga hand”, alltså konkurrensen och den fria marknaden, måste ersättas av mer medveten planering och administrativ styrning. Sverige var alltså inte unikt i detta tänkande, men anammade det mer helhjärtat än annorstädes.

att skapa särskilt gynnsamma betingelser för de företag som ansågs förkroppsliga framtiden. Sverige blev på så vis de stora, tekniskt avancerade företagens förlovade land. Företagare behövdes inte längre.

Det som gällde ekonomin gällde också den framväxande välfärdsstaten. Liksom ekonomin ansågs medborgarna må bäst av att styras och administreras av kunniga experter. Till exempel satsade enhetsskolan efter industrins förebild på att producera arbetskraft genom standardiserad stordrift. För att medborgarna inte skulle slarva med sin trygghet på äldre dar inrättades ett obligatoriskt pensionssystem. På område efter område kom delar av medborgarnas liv och vardag att läggas under statens och kommunernas välvilliga kontroll på ett så lyckat sätt att Sverige blev ett föregångsland för en hel värld.

Men detta en gång så framgångsrika sätt att tänka och att administrera ett land blev så småningom omodernt och historiskt överspelat. Marknaderna och entreprenörskapet fick en renässans. Olikhet och mångfald blev honnörsord i stället för standardisering och enhetlighet. Om man tidigare kunde få en Volvo i vilken färg som helst så länge den var svart så kunde bilen nu kundanpassas till den grad att knappt något exemplar var det andra likt. Nya tider, nya sanningar.

Problemet tycks vara att även om alla vet att nya sanningar nu gäller – till exempel att det är bra med företagare – så har man ibland svårt att gå från ord till handling (även om

stora saker faktiskt gjorts under de senaste 10 – 20 åren, det har många sagt oss och det måste erkännas). Politiker hyllar entreprenörskapet, men de är i många frågor så fast i det traditionella tänkandet och i de traditionella organisationerna och lösningarna att de har svårt att göra något för att främja entreprenörskapet.

Vi kan illustrera detta med en betraktelse över kapitalet, särskilt riskkapitalet.

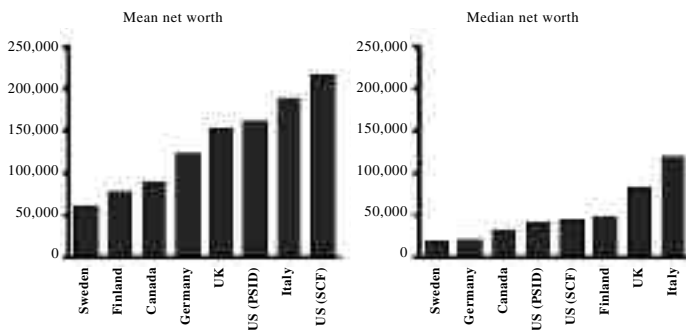
Det ligger i välfärdsstatens logik att medborgarnas inkomster beskattas högt. Ju mer det anses att välfärden ökar om politiker snarare än medborgarna själva bestämmer över stora delar av medborgarnas tillvaro, desto mer pengar måste man förflytta från medborgarnas plånböcker till politikernas budgetar. Så har under åren skett i Sverige och idag är Sverige det land som har det högsta skattetrycket.

Men det är inte bara inkomsterna, utan även förmögenheterna som flyttas. Om exempelvis pensionerna blir en angelägenhet för staten snarare än medborgarna själva läggs deras besparingar till stor del under statens kontroll. Ett kapital som i decentraliserat system uppträtt som medborgarnas egen förmögenhet hamnar i stället hos staten och disponeras av olika statliga fonder i stället för av medborgarna.

En undersökning¹¹ av medborgarnas förmögenheter i nio OECD-länder visar resultatet. Diagrammen på nästa sida visar de genomsnittliga hushållens respektive median-

11 Studien kallas Luxembourg Wealth Study och omfattar Kanada, Cypern, Finland, Tyskland, Italien, Norge, Sverige, Storbritannien, samt USA. Se <http://www.iariw.org/papers/2006/sierminska.pdf>. Detta är verkligen den enda studie som hittills lyckats göra de olika ländernas förmögenhetsstatistik jämförbar.

sida visar de genomsnittliga hushållens respektive medianhushållens nettoförmögenhet i olika länder uttryckt i 2002 års amerikanska dollar¹².

Den till synes paradoxala slutsats man kan dra är att Sverige är rikt land med ett fattigt folk. Svenskarnas relativa fattigdom bekräftas också av svensk statistik. Hälften av Sveriges hushåll har ingen nettoförmögenhet alls¹³. Bara den rikaste tredjedelen av Sveriges hushåll har en nettoförmögenhet som överstiger en årslön (om man räknar med 15 000 kronor i månadslön efter skatt). Men då ingår värdet av det egna boendet. Bara de rikaste 10 procenten av de svenska hushållen har ”en årslön på banken” i bemärkelsen pengar utöver reala tillgångar.

Vi ser alltså en kraftig centralisering av det tillgängliga kapitalet. Det står inte till förfogande för medborgarnas egna investeringsbeslut, utan disponeras av professionella

12 Att det finns två uppgifter för USA beror på att studien haft tillgång till två delvis olika amerikanska basstudier. Siffror för Cypern och Norge saknas.

13 Se exempelvis http://www.scb.se/templates/tableOrChart____195803.asp.

Detta har stor betydelse för riskkapitalförsörjningen för svenska företag och därmed för företagarklimatet i Sverige. De experter som sitter i olika fonder – och det handlar inte bara om de statliga pensionsfonderna, utan även om andra fonder och kassor som svenska folket anlitar tvångsmässigt eller av olika institutionella skäl – har med nödvändighet en helt annan placeringsfilosofi än enskilda medborgare. En fondförvaltare som ska göra en investering måste självklart göra noggranna undersökningar av de olika möjligheter som står till buds. Det är lika tidskrävande och ansträngande att granska en placering på en miljon kronor som en placering på 100 miljoner kronor. Eftersom fonderna har så mycket pengar kan de inte syssla med de mindre investeringarna.

Arrangemanget kan passa den traditionella svenska modellens storföretag. De får det kapital de behöver. Värre är det med de ofta kapitalkrävande nya och växande innovations- och high tech-företag som många hoppas ska bli framtidens svenska stjärnskott (och nya bolag med sämre tillväxtpotential ska vi inte ens tala om). Enligt insatta personer som vi träffat är det näst intill omöjligt för sådana bolag att få riskkapital från de stora svenska institutionerna. För sådana bolag är riskkapitalförsörjningen efter vad vi förstått ett stort problem.

Kapitalismens naturmetod är de pengar som behövs för att dra igång och utveckla nya bolag kommer från välbeställda privatpersoner, ofta i entreprenörernas släkt, bekantskapskrets eller övriga närhet. Men som statistiken visar finns det inte så många välbeställda privatpersoner i Sverige. Vi tror att detta är till skada för företagarklimatet.

Vi tror att vår observation är illustrativ för den svenska situationen. Den visar att hindren för en bättre entreprenörspolitik inte, i varje fall inte i huvudsak, sitter i någon ovilja mot företaget, utan ligger djupt inbäddade i hela det svenska samhällets institutionella uppbyggnad och funktionsätt.

Det är inte så att Sveriges politiker skulle vara omedvetna om de växande bolagens problem med riskkapitalförsörjningen. Men de lösningar de kommer på ligger oftast inom traditionernas ramar, till exempel ett utökat anslag för riskkapitalförsörjning eller lån via de statliga institutionerna för företagsstöd.

Nya bidrag i all ära, men vi tror inte att riskkapitalförsörjning över statens budget är ett hållbart alternativ. Vi tror att staten i stället skulle skaffa sig en förmögenhetspolitik med det uttalade målet att svenska folket ska bli förmöget. En tidigare finansminister sa att målet skulle vara att alla svenskar har just ”en årlön på banken”. En sådan utveckling skulle avsevärt förbättra företagarklimatet¹⁴.

Vi träffade också en person som haft tillfälle att undersöka kapitalförsörjningen för invandrarföretagare, vilket är en betydelsefull fråga eftersom eget företagande i Sverige liksom i andra invandrarländer är ett naturligt sätt för invandrare att integrera sig. Även här, menade vår sagesman, tänker de myndigheter som tar sig an problemet på det

14 Alliansregeringen deklarerade vid tidpunkten för vårt besök i Sverige att förmögenhetsskatten skulle avvecklas. Det är enligt vår uppfattning ett klokt beslut, men något helt annat än vad vi talar om. Att avveckla förmögenhetsskatten är ett sätt att göra det mer lönsamt att vara förmögen för de två procent av svenska folket som betalar förmögenhetsskatt. Vi förespråkar en politik som går ut på att många fler människor ska bli förmögna.

traditionella sättet. De kan till exempel engagera sig för att ta reda på om det handlar om någon sorts etnisk diskriminering när banker är njugga med lån till invandrarföretagare. En sådan hypotes är, hävdade han, feltänkt eftersom banker egentligen inte ska ta risker, utan bara ge lån mot fullgod säkerhet, vilket invandrare oftast inte kan ställa upp med. Invandrare får ofta sitt startkapital från släkt och vänner, och det vore bättre (naturligtvis inte bara för invandrarföretagare, utan även för andra) om staten hittade något sätt att göra fasterskrediterna avdragsgilla i stället för att försöka förmå bankerna att göra något som inte ligger för dem (nämligen att ta risker).

Avslutningsvis vill vi bemöta en invändning vi hört mot vårt förslag om en målmedveten statlig förmögenhetspolitik, nämligen att den nuvarande svenska ordningen inte bara motiveras av en tro på att det blir bättre för medborgarna när politikerna fattar besluten, utan också av en ambition att skapa ekonomisk jämlikhet.

Enligt Luxembourg Wealth Study har Sverige emellertid misslyckats kapitalt i det senare avseendet. Följande tabell visar hur stor andel i procent av den totala nettoförmögenheten som innehas av de rikaste 10 procenten av hushållen, de rikaste 5 procenten samt den rikaste procenten i sju olika länder. Vidare anges Gini-koefficient¹⁵. Siffrorna i Luxembourg-studien är från 2002. Eftersom det finns anledning att tro att inkomstfördelningen blivit ske-

15 Gini-koefficient är ett mått på ojämlikhet i en fördelning. Ett värde på 0 betyder att alla har samma förmögenhet. Ett värde på 1 betyder att den totala förmögenheten tillhör ett hushåll. Ju närmare värdet 1, desto större ojämlikhet.

16 Se http://www.scb.se/templates/tableOrChart_195795.asp

vare på senare år har färskare siffror från 2005 hämtats från Statistiska Centralbyrån i den sista kolumnen¹⁶. Observera dock att denna kolumn inte säkert är jämförbar med de övriga.

	Italien	Storbritannien	Finland	Kanada	Tyskland	USA	Sverige	Sverige (SCB 2005)
De rikaste 10 procenten	42	45	45	53	54	64	58	70
De rikaste 5 procenten	29	30	31	37	36	49	41	51
Den rikaste procenten	11	10	13	15	14	25	18	25
Gini-koefficient	61	66	68	75	78	81	89	94

Det finns anledning att tro att ojämlikheten i Sverige faktiskt är ännu större eftersom avsevärda summor har gömts undan utomlands på grund av förmögenhetsskatten, som inte har något motsvarighet i alla övriga länder. Dessa undanstuckna pengar finns naturligtvis inte med i den officiella statistiken. De osäkra uppskattningar som finns antyder att dessa pengar i utlandet uppgår till någonstans mellan 500 och 1 000 miljarder kronor, vilket ska jämföras med den totala officiella nettoförmögenheten på omkring 4 200 miljarder kronor. Eftersom man kan anta att det bara är de allra rikaste som har pengar utomlands är den verkliga förmögenhetsfördelningen troligen ordentligt mycket snedare än den officiella.

Sverige är alltså ett land med en majoritet egendomslösa och ett mycket litet antal extremt rika hushåll.

Vår slutsats är att jämlikhetsargumentet inte kan anföras mot vårt förslag om en genomtänkt förmögenhetspolitik.

Troligen skulle jämlikheten öka om Sverige fick den hyggligt välbeställda medelklass som nu saknas. I andra länder är medelklassen företagarklassen. Kanske är det bristen på en självsäker medelklass som gör att företagarna i Sverige har så svaga röster.

ESBAs fyrfältare

Vi har konstaterat att den svenska ekonomin sedan andra världskriget i huvudsak byggts för och av de stora exportindustrierna samt att de flesta svenska bedömare inte längre tror att den modellen kan fungera lika bra i framtiden. Mycket har gjorts för att anpassa Sverige efter en ny tids krav, men det mentala och institutionella arvet från rekordåren tynger fortfarande landet och politiken. Det saknas en vision som är lika tydlig som den som en gång vägledde nationen.

Vi åtar oss inte att formulera en vision för Sverige (även om vi tror att den vision som så småningom utkristalliseras kommer att lägga fokus på att återföra makt, pengar och inflytande till medborgarna och att målmedvetet skapa en företagsam medelklass, något som vi för övrigt föreställer oss kan få ett kraftigt stöd hos de svenska väljarna). Tills vidare vill vi i stället lägga fram ett förslag till uppdelning av de mångfacetterade svenska företagen i ett antal rimligt homogena undergrupper. Till företagen räknar vi här även andra sorts produktionsenheter än normala privata företag, till exempel sjukhus och skolor, som vi tror kan ingå i intressanta framtidsbranscher.

Vi tänker oss att företagen (och övriga produktionsenheter) indelas i fyra grupper efter grad av kapital- respektive kunskapsintensitet enligt tablån nedan. Med kunskapsintensitet avser vi de krav som ställs på de anställda i företa-

gen. Visserligen använder många traditionella exportindustrier mycket avancerad teknologi, men de sysselsätter för det mesta personal utan högre utbildning. Självklart finns det företag som inte naturligt passar in i någon av grupperna. Vi menar inte att modellen är perfekt, bara att den är användbar.

	Mindre kunskapsintensiva	Mer kunskapsintensiva
Mer kapital-intensiva	Traditionell export-industri (TE)	Innovation och high tech (IHT)
Mindre kapital-intensiva	Hantverk och service (HS)	Skola, vård, omsorg (SVO)

Bara för att antyda vad modellen kan användas till vill vi peka på de olika attityder till och erfarenheter av facket som vi tidigare redovisat. De företag som har problem med facket finns i huvudsak inom HS. Inom TE och till stor del inom SVO är facket snarare till nytta för arbetsgivarna. Inom IHT förekommer knappt något fack.

Detta resonemang ger också ett perspektiv på nyttan av kollektivavtal. Det förefaller oss lika ensidigt att hävda att kollektivavtal alltid är bra som att påstå att de alltid är dåliga. Inom TE är de sannolikt för det mesta praktiska och önskvärda arrangemang och samma sak inom SVO.¹⁷ Men att försöka tvinga fram kollektivavtal inom IHT skulle sannolikt vara olyckligt om någon kom på idén. Facket självt verkar för det mesta hålla sig borta från moderna innovationsföretag där personalen består av topputbildade

¹⁷ Se dock nedan om att facket även där är för starkt vilket blir tydligt när kollektivavtalen ska omförhandlas.

och jämförelsevis högavlönade individer. Riktigt besvärligt med kollektivavtal blir det sannolikt bara inom HS, där småskaliga företag med ofta lågutbildade och lågbetalda företagare och medarbetare ska tampas med stora, maktfullkomliga organisationer som i Göteborgsstriden om Wild'n Fresh.

Det förefaller oss som om situationen och behoven i de fyra olika sektorerna skiljer sig åt på ett så fundamentalt sätt att de bör diskuteras var och en för sig.

Traditionell exportindustri

Här har vi inte så många synpunkter. Sektorn fungerar väl. Få länder har en så imponerande samling internationellt framgångsrika storföretag som Sverige. Naturligtvis kan dessa företag, som vi påpekat tidigare, i globaliseringens tidevarv, komma att bli allt mer internationella och allt mindre bundna till sitt svenska hemvist. Men det är inte så mycket att göra åt den saken annat än att fortsätta att ge dessa bolag goda existensvillkor, vilket Sverige också tycks göra.

Möjligen har vi en kommentar när det gäller facket. Även om relationerna mellan företagen och facket till vardags fungerar utmärkt kunde vi inte annat än notera att det såg delvis annorlunda ut när kollektivavtal skulle tecknas. Förhandlingar pågick under den period vi besökte Sverige, och vi kunde inte underlåta att förvånas över hur mycket makt de fackliga organisationerna besitter jämfört med arbetsgivarorganisationerna på andra sidan förhandlingsbordet. Det är framför allt två förhållanden – eller kanske fyra, om man tar hänsyn dels till den starka kopplingen mellan LO

och det socialdemokratiska partiet, dels till den höga organisationsgraden – som ger det svenska facket dess utomordentliga makt, nämligen rätten till sympatiåtgärder och frånvaron av intern medlemsdemokrati i form av krav på medlemsomröstning inför fackliga aktioner.

Att ett land som i så många andra sammanhang värnar starkt om demokratin inte kräver att fackmedlemmarna ska ha något att säga till om i dessa viktiga frågor förvånar oss. Å andra sidan inser vi att det även i andra frågor finns en tendens i Sverige att makt koncentreras hos ombud. Svensk arbetsrättslig lagstiftning ger ju också de flesta rättigheter inte till de anställda, utan till deras fackliga organisationer.

Den allmänna meningen bland dem vi träffade var för övrigt att man inte kan räkna med att denna sektor framöver kommer att kunna göra något för att avhjälpa den omfattande arbetslösheten – eller utanförskapet – i Sverige och vi har ingen anledning att ifrågasätta den bedömningen. Detsamma gäller i övriga europeiska länder.

Innovation och high tech

Detta är rimligtvis den sektor i den svenska ekonomin som erbjuder de förnämsta utvecklingsmöjligheterna för Sverige. Det är troligen här embryona finns till de bolag som kommer att bli framtidens vinnare och storföretag. Men det är viktigt att minnas att den strategiska faktorn i denna sektor, mer än i de övriga, är entreprenörskap i begreppets ursprungliga bemärkelse: djärvt kommersiellt nydanande.

Förutsättningarna är goda inom IHT. Som vi tidigare konstaterat opererar de fackliga organisationerna knappast i denna sektor. Det tycks inte finnas någon risk för blocka-

der av nystartade företag av den typ som till exempel Wild'n Fresh råkade ut för. Ett par övriga förhållanden talar också för att den arbetsrätt, som många bolag inom exempelvis HS upplever som särskilt betungande och riskabel, i praktiken är mindre besvärande inom IHT. För det första är de mänskliga relationerna på arbetsplatserna sannolikt mer jämlika och jämställda än inom övriga sektorer. Medarbetarnas kompetens ger dem en ställning och ett inflytande som gör att arbetsgivarna inom IHT måste anstränga sig särskilt för att behålla sina kvalificerade anställda och säkerställa att företaget får gott rykte som arbetsplats. För det andra är arbetskraften inom IHT mer att likna vid individuella artister än utbytbara kollektivanställda. Det innebär bland annat att de ibland drar sig för att utnyttja alla de rättigheter som till exempel lagen om anställningstrygghet kan ge dem eftersom de annars kan riskera att få ett rykte som försvårar ett avancemang till ett nytt attraktivt arbete på något annat företag. Kort sagt har både arbetsgivare och anställda starka incitament att undvika bråk. Det behövs varken fack eller arbetsgivarorganisationer.

Ytterligare en faktor som gynnar utvecklingen av nya företag inom IHT är den svenska ungdomens tilltagande entusiasm för entreprenörskap. Flera av dem vi träffade talade om en mental revolution bland ungdomar, inte minst hos studenter på prestigeuniversitet som Handelshögskolan i Stockholm och Kungliga Tekniska Högskolan. För tjugo år sedan, har man förklarat för oss, förekom det knappt att begåvade och välutbildade ungdomar drömde om att starta egna företag eller att ta anställning i små, nystartade företag. I stället föreställde de sig en framtid i de stora företagen som var den svenska ekonomins flaggskepp och

fortfarande tycktes erbjuda de mest gynnsamma utsikterna. Numera hägrar i stället entreprenörskapet och företagsbyggandet¹⁸.

Vad som ligger bakom denna metamorfos är det kanske inte vår sak att spekulera om. Men det rimliga är väl att anta att de ungas känsliga sinnen uppfattar vad som ligger i tiden och framtiden. Kanske misstänker de att de stora organisationerna framöver inte kommer att tillfredsställa ungdomarnas expansiva lustar. I vilket fall som helst har de lagt märke till de fabulösa framgångar som företagandet på senare år har kunnat skänka många driftiga och välutbildade unga entreprenörer.

Vi har tidigare argumenterat för att Sverige av historiska och institutionella skäl har ett system för riskkapitalförsörjning som missgynnar entreprenörsföretag. Detta är särskilt allvarligt för företagen inom IHT. Av vad många sagt oss om IHT-företagens svårigheter att finna riskkapital skulle vi kunna ha dragit slutsatsen att det inte kunnat existera några IHT-företag, men så är det ju inte. Humlan flyger även om förnuftet säger att det är omöjligt. IHT-företagen finns och tycks i många fall blomstra.

Ändå tror vi att IHT-sektorn skulle bli ännu mer livaktig om det fanns bättre tillgång till riskkapital¹⁹. Det har

18 Detta har fått det smått sensationella resultatet att svenska fackliga organisationer i tillägg till sina traditionella tjänster blivit småföretagarorganisationer som säljer stöd till folk som startar eget. Strax efter vårt besök i Sverige propagerar TCO för eget företagande i en tidning till alla universitets- och högskolestuderande (Studentliv 3/2007) och erbjuder hjälp med ”affärsjuridik, företagsupplysning, affärsrådgivning, kompetensutveckling och nätverk” samt lämpliga försäkringar. Vi är lite förundrade över att det är fackliga organisationer snarare än företagarorganisationer som ger sig in i denna nisch.

exempelvis sagts oss att Sverige har en jämförelsevis liten miljötekniksektor vilket skulle bero på att utvecklingen av nya företag inom exempelvis ekologisk energiproduktion kräver särskilt mycket kapital.

Vi har ingen bestämd uppfattning om exakt vad Sverige bör göra för att förbättra riskkapitalförsörjningen till framtidens bolag inom IHT. Men som vi sagt tidigare tror vi inte att nya offentliga stödåtgärder är rätt lösning. Kapitalismen sköts bättre av marknadskrafterna än av staten. Ideal vore, som sagt, en stark medelklass med en årslön eller mer på banken. Sverige behöver en genomtänkt och framåtblickande förmögenhetspolitik.

Vi tror vidare att 3:12-reglerna i många fall är särskilt skadliga för den här typen av bolag. De kan till exempel sätta stopp för snabba bolagsaffärer om en säljande företagare riskerar en straffskatt på kapitalvinsten som inte skulle ha drabbat ett normalt storbolag. De företagare vi träffade övertygade oss om det orimliga och orättvisa i att ha särskilt komplicerade och betungande skatteregler för entreprenörsledda företag.

19 I ärlighetens namn måste vi erkänna att svenska företagare i en av de opinionsundersökningar som genomfördes inför vårt besök (se dokument nummer 1 på <http://www.dnv.se/esba/documents.htm>) verkar vara rätt nöjda med riskkapitalförsörjningen. Så många som 58 procent sade sig instämma helt eller delvis i påståendet "Det finns en väl fungerande marknad för riskkapital". Samtidigt kan vi notera att det finns skillnader mellan stora och små företagare. 12 procent av företagarna med mindre än 10 anställda instämmer helt i påståendet, medan motsvarande siffra för företagare med mer än 50 anställda är 29 procent. I Världsbankens databas om företagarklimatet i olika länder (se dokument nummer 5) får Sverige inget lysande betyg när det gäller företagets möjligheter att "erhålla kredit".

Även om IHT-bolagen betyder mycket för Sverige – och skulle kunna betyda ännu mer om förutsättningarna förbättrades – tror vi inte att dessa bolag kommer att hjälpa Sverige med arbetslösheten eller utanförskapet. De som berörs av arbetslöshet och utanförskap tillhör inte den kategori som i första hand får anställning inom IHT. För att lösa det problemet måste Sverige i högre utsträckning sätta sin lit till företagsamhet inom HS-sektorn. Vi återkommer till det.

Skola, vård, omsorg

Vi tror att denna sektor erbjuder lysande möjligheter för ett land som törs kasta gammaldags idéer över bord och släppa entreprenörskapet friare utan att den skall kasta välfärdssystemet över ända. Det som vi har att säga på denna punkt om Sverige kan för övrigt i många stycken gälla de flesta europeiska länder.

SVO är välfärdsstatens kärna. I större eller mindre utsträckning har denna sektor problem i alla europeiska länder. Problemet beror på att verksamheten till största delen, i Sverige näst intill uteslutande, bedrivs i form av offentliga monopol.

Under de senaste tio, femton år sedan har Sverige varit ett internationellt föredöme vad avser avreglering om man med avreglering menar upplösningen av ett antal offentliga monopol. Sålunda har telekommunikationer, elproduktion och eldistribution, järnvägar, etermedier och en hel del annan verksamhet avreglerats och avmonopoliserats, på det hela taget med mycket goda resultat. En livaktig privat företagsamhet har vuxit fram som i några fall, kan-

ske särskilt vad gäller telekommunikationer, har revolutionerat både produktionsapparat och konsumtionsmönster, ja hela livsstilar.

Inom SVO har praktiskt taget inget motsvarande inträffat. Vi har inte fått någon förklaring denna anomali. I ett land som är så noga med att män och kvinnor ska behandlas lika hade man annars trott att avregleringens fördelar skulle tillkomma det kvinnodominerade SVO i samma utsträckning som de mansdominerande tele- och elbranscherna, men så är det alltså inte.

Det finns dock ett betydelsefullt undantag till påståendet om att SVO sackar efter i avregleringen, nämligen det svenska friskolesystemet. Här har en ny bransch öppnats för privat entreprenörskap vilket lett till en kvalitetshöjande konkurrens.

Några av oss hade i och för sig gärna sett att konkurrensen varit ännu friare och att de fria skolorna tillåtits att ta ut elevavgifter. Men vi kan möjligen acceptera att svenska staten valt att åtminstone tillfälligtvis förbjuda elevavgifterna för att inledningsvis säkerställa det nya systemets acceptans.

Om vi ska kritisera det svenska friskolesystemet är det för att det inte genomför konkurrensutsättningen fullt ut. De privata skolorna konkurrerar med varandra och de privata skolorna konkurrerar med de kommunala, men de kommunala, som fortfarande efter femton år kontrollerar över 90 procent av marknaden, konkurrerar knappast med varandra. Detta är naturligtvis en halvmesyra. Vi tror att de fördelaktiga effekterna skulle bli så mycket starkare om hela branschen konkurrensutsattes, inte bara en liten del av den.

Ändå tror vi att detta kan vara ett mönster för konkurrensutsättning och därmed för ett livligt entreprenörskap och en snabb kvalitetsutveckling inom SVO. Vi vet att det i den svenska politiska debatten då och då förekommer förslag som går ut på att likartade peng-system²⁰ bör införas inom andra delar av SVO, till exempel äldreomsorg och sjukvård. Men av något skäl som vi inte känner till verkar det ännu inte blivit något av dessa förslag.

Vi tycker att detta är synd. Det land som först tar chansen att utveckla ett modernt sätt att producera och leverera välfärdstjänster kommer att visa vägen för andra länder som brottas med monopolproblemet inom traditionell SVO. Den som går först kommer att ha erfarenheter och kunskaper som de andra saknar, och den som ensam har nyttiga och användbara erfarenheter och kunskaper kan tjäna mycket pengar. Kort sagt skulle Sverige här kunna utveckla betydelsefulla nya exportnäringar.

Sektorns framtid är naturligtvis kraftigt beroende av politiska beslut eftersom verksamheten i huvudsak finansieras med skattemedel och politikerna därför styr över hur tjänsterna ska produceras och fördelas bland medborgarna. Visst kan helt privata – alltså privat producerade och privat finansierade – företag växa upp inom SVO. Detta sker också, troligen i större utsträckning i andra europeiska länder än i Sverige, men definitivt även i Sverige. Men det är svårt att tänka sig att det kan bli riktig fart på en sådan utveckling eftersom de flesta medborgare troligen drar sig för att betala för en tjänst ur plånboken när de redan beta-

20 Vi känner inte till något land där Milton Friedmans idé med ”voucher systems” har slagit igenom med samma kraft som i Sverige. Svenskarna har till och med skapat ett eget begrepp – kundvalsmodellen – för systemet.

lat för tjänsten via skatten. Det är därför vi tror på pengsystemet, ty det tillåter medborgaren att ta med sig vad hon redan betalat via skatten och fritt välja leverantör av tjänsten från konkurrerande privata företagare.

Här kan det avslutningsvis vara på plats med ett varningens ord. I Sverige liksom i flera andra länder förekommer det att politiker som vill konkurrensutsätta den offentliga sektorns monopol inom SVO tar in anbud från alternativa privata leverantörer, till exempel sjukhus, skolor och dagis, och sedan lägger en order hos den leverantör som erbjuder det bästa priset. Denna ordning kallas i Sverige för entreprenadmodellen.

Entreprenadmodellen har sina fördelar. Framför allt kan den användas för att få ned priset på de levererade tjänsterna. Men den har en del allvarliga nackdelar jämfört med kundvalsmodellen.

Den första nackdelen är att det är en ofullkomlig marknad som skapas. På köparsidan finns bara en, nämligen de upphandlande politikerna. På säljsidan finns i allmänhet bara ett begränsat antal mycket stora aktörer eftersom det är svårt att få igång något entreprenörskap i en sällanköpsbransch med få köpare. Det nystartade företag som inte får sin första order får vänta för länge på att nästa chans ska uppträda. I kundvalsmodellen finns många köpare – varje medborgare som ska utnyttja sin ”peng” – och många säljare eftersom systemet uppmuntrar till entreprenörskap och nyföretagande. Det blir helt enkelt en sundare marknad.

Den andra nackdelen har att göra med att alla leverantörer måste anpassa sig efter vad kunderna vill betala för. Med entreprenadmodellen är det politiker som är köpare, medan det med kundvalsmodellen är medborgarna som är

köpare. Politiker kan naturligtvis vara mycket kloka människor, men inget säger att de på något tillförlitligt sätt ska kunna pricka in precis vad medborgarna i sin mångfald vill ha. Den som har svårt att förstå vår tankegång kan föreställa sig hur det skulle se ut om medborgarna via skatten fick en garanterad semesterresa per år och det var staten som upphandlade resorna och fördelade dem bland medborgarna.

Hantverk och service

Enligt vår mening finns de stora problemen inom denna sektor. När man talar om ett dåligt företagarklimat det, förefaller det oss, i första hand HS man har i åtanke. Här finns det siamesiska tvillingpar som består av höga skatter och skattefusk. Här finns problemen med facket, regelkrånglet och besvären med arbetsrätten.

Att de stora problemen finns inom HS är särskilt besvärande eftersom det är här de stora möjligheterna till nytt entreprenörskap finns. Framför allt erbjuder HS troligtvis den enda möjligheten att komma till rätta med utanförskapet/arbetslösheten. Här är det lättast för människor utan hög utbildning och stora finansiella resurser att starta företag.

Uppemot en miljon människor, de flesta troligen utan märkvärdiga kunskaper och kvalifikationer, behöver jobb. Servicesektorn verkar i Sverige inte vara särskilt välutvecklad, framför allt tycks vanliga människor ha svårt att skaffa sig den personliga service som är naturlig i många andra europeiska länder. Till exempel har en del familjer dubbla och tredubbla jobb med yrkesliv och hushållsarbete, andra

lever på bidrag i stället för att arbeta. Vi kan inte tycka annat än att denna ordning är olycklig både för att den är slösaktig och för att den definierar många människor som onödiga, vilket är omänskligt.

Det behövs kraftfulla åtgärder. Vi tror inte att problemen kan rättas till och möjligheterna tas till vara utan en del fundamentalt omtänkande. Föreställningar som för länge sedan vuxit fram i syfte att gynna utvecklingen i den traditionella storindustrin passar inte för att skapa dynamik och tillväxt inom HS.

Det viktigaste är att se företagaren. Svenska politiker måste förstå att företagsamheten är en alldeles särskild produktionsfaktor. Att vara företagare är inte att vara en sorts anställd eller en sorts aktieägare eller ens någon sorts kombination av dessa. När svenska politiker exempelvis säger att de ska förbättra företagarklimatet genom att skapa mer social trygghet för företagare tänker de, enligt vår uppfattning, välvilligt men fel. Det är bättre att ge företagarna handlingsfrihet och att låta dem behålla en större del av de pengar de slitit ihop än att mixtra med ett välfärdssystem som är gjort för anställda.

De så kallade 3:12-reglerna kan stå som symbol för vad vi betraktar som ett felaktigt tänkande. Den föreställning som ligger bakom dessa regler är att företagaren kan reduceras till en del anställd och en del kapitalist. Men så är det inte. Företagaren bidrar med något alldeles särskilt. Hon riskerar pengar, trygghet, anseende och ett fridfullt liv för att tillfredsställa ett behov som hon tror att andra människor har och som hon hoppas de är så angelägna att få tillfredsställt att de är villiga att betala för det. Företagarna är

omistliga i ett samhälle som värnar om att människor ska få sina behov tillgodosedda.

Tills vidare bör man i vilket fall som helst ta bort 3:12-reglerna.

En annan föreställning som inte gynnar utvecklingen inom HS har vi pekat på tidigare, nämligen den svenska övertygelsen om att det ska råda samma regler för stora och små företag. Som vi tidigare påpekat har vi svårt att förstå hur denna föreställning kunnat slå rot i Sverige, där man i övrigt är så angelägen om att bördor ska fördelas efter bärkraft och de svagare ska få särskilt stöd. Vi tycker det vore rimligt att i större utsträckning tillämpa denna tankefigur även för företag.

För faktum är ju att formell likabehandling av företag i verkligheten betyder att tillvaron blir enklare för stora företag än för små företag.²¹ När det gäller hanteringen av regler, till exempel, finns tydliga stordriftsfördelar. Redan Adam Smith påpekade att arbetsdelning och specialisering ger framgång. Ett stort företag kan kosta på sig regelspecialister medan en enmansföretagare måste själv måste ha alla reglerna i huvudet. Det kostar lika mycket för ett litet företag att skaffa sig kunskap om vad en viss regel innebär som ett stort företag, men det stora företaget kan slå ut kostnaden på en större omsättning. Det gör att det ibland kan vara si och så med regelkunskapen i mindre företag, vilket i sin tur kan leda till ofrivilliga misstag som leder till

21 Det finns faktiskt exempel på att svensk lag medvetet och uttryckligen gynnar större företag framför mindre företag. Enligt 3:12-reglerna får en företagare med många anställda lägre skatt än en företagare med få anställda och när ett fåmansbolag säljs blir skattesatsen lägre om försäljningssumman är hög än om den är låg. Det är obegripligt.

böter eller straffavgifter. Under vårt besök fick vi höra att invandrarföretagare ibland av oförmåga att begripa det komplicerade regelverket tvingas att verka helt i den svarta sektorn.

På några punkter har svenska politiker insett att lika-behandling av företag är fel. Till exempel behöver jämställdhetsplaner inte upprättas i företag med mindre än tio anställda. Vi menar att denna insikt bör föranleda fler specialregler som underlättar tillvaron för mindre företagare.

Vi har varken ambitionen eller möjligheten är här presentera ett fullständigt förslag med åtgärder som bör vidtas för att underlätta för bolagen inom HS, utan kan bara ge några exempel på förändringar som vi tror skulle vara nyttiga.

Låt oss börja med reglerna och krånglet. Som vi tidigare påpekat klagar företagare i alla länder att de utsätts för alltför många bestämmelser och att de tvingas lägga ned för mycket tid och pengar på att följa alla paragraferna. Men det är inget skäl att inte ta klagomålen på allvar. Ambitionerna att avreglera finns i praktiskt taget alla europeiska länder och EU har satt som mål för medlemsländerna att företagens administrativa kostnader för efterlevnaden av olika regler ska sänkas med 25 procent till hösten 2010.

När det gäller EU har svenska företagare ett särskilt argument, som vi tror det ligger en hel del i, nämligen att man i Sverige är mer noggrann med efterlevnaden av EU-reglerna än vad man kanske är i en del andra EU-länder. Detta är, vad vi kan förstå, snarast ett argument för att man i Sverige måste vara extra ambitiös med att kompensera företagen genom ta bort så mycket som möjligt av de nationella regler som skapar administrativa bördor. Det är

också ett argument för att Sverige bör vara särskilt angeläget att fullt ut utnyttja de möjligheter till undantag från hård regel tillämpning som ibland erbjuds de nationella regeringarna i EU-direktiven.

Mycket bakgrundsarbete har gjorts i Sverige för att göra det möjligt att uppfylla EU-målet om avreglering. NUTEK har gjort noggranna beräkningar som visar vilka regler som är särskilt betungade för företagen.²² Ett tiotal områden har undersökts, till exempel miljölagar, arbetsrätt, skattelagar och lagar och regler på byggområdet. Man har till och med räknat ut vad enskilda bestämmelser kostar bolagen i administrativ börda och i många fall fördelat detta på regler från EU och inhemska regler.

När nu så mycket kunskap redan finns om var avregleringen bör sättas in kan vi inte riktigt förstå varför den svenska regeringen vill vänta till hösten 2010 med att avreglera. Vi tror att företagarklimatet bli avsevärt mycket bättre, särskilt för existerande och potentiella företagare inom HS, om svenska regeringen snabbt och kraftfullt tog bort några av de mest besvärande reglerna. Om man dessutom eliminerade allt krångel kring exempelvis bolagens representation, vilket enligt NUTEK är en av de enskilt största irritationerna – och helt enkelt struntade i att företagaren kanske någon gång skulle bjuda maken på pizzerian – skulle ett sus av förvånad förtjusning nog höras från Företagarsverige. I vilket fall som helst tror vi att ett antal överraskande symbolhandlingar skulle ge en kraftig uppmuntran till Sveriges företagare.

22 Se <http://www.nutek.se/sb/d/823/a/3535>.

Möjligen kan Sverige få det svårt att helt uppfylla EU-målet om 25 procents minskad administration. NUTEK-undersökningarna visade att arbetsrätten åstadkommer en mycket stor del av krånglet. Men den svenska regeringen har sagt att den inte ska göra något åt arbetsrätten och har därmed fridlyst en mycket stor krångelfaktor från avreglering. Vi tror att regeringen bör tänka om på den punkten, inte i huvudsak för att uppfylla EUs mål, utan för att lagen om anställningsskydd och den övriga arbetsrätten faktiskt utgör allvarliga hinder för dynamiken framför allt inom HS. Det faktum att svenska företagare säger att det är lättare att skilja sig från sin hustru än att skilja sig från en anställd gav oss en tankeställare som vi gärna vill skicka vidare till den svenska regeringen.

En uppenbar avreglering som Sverige skulle kunna göra och därmed följa efter de flesta övriga europeiska länder vore att upphäva kravet på revision i mindre bolag. Revisionstväanget finns numera kvar i bara två europeiska länder förutom Sverige, nämligen Finland och Malta. I England har befrielsen från revisionstväanget gradvis utsträckts till allt fler bolag. För ungefär tio år sedan infördes denna möjlighet för företag med en omsättning under 90 000 pund. Några år senare höjdes gränsen till en miljon pund och numera är den 5,6 miljoner pund, omkring 75 miljoner kronor.

Ett problem inom HS, och detta gäller inte bara i Sverige, utan även i de flesta andra europeiska länder, är bristen på kapital under de första åren av ett företags liv. ESBA har länge argumenterat för att små företag bör få slippa skatt till dess att de arbetat upp ett visst eget kapital. Det skulle ge företagen en bra start och göra det möjligt för dem att

växa snabbare och säkrare. I Tyskland diskuteras för närvarande skattefrihet i vissa företag under förutsättning att kapitalet får vara kvar i företaget under tio år.

Naturligtvis skulle det underlätta för HS-företagens riskkapitalförsörjning om man i Sverige skapade en förmögenhetspolitik av den sort vi tidigare föreslagit, alltså en politik som hade till syfte att göra fler svenskar förmögna människor, inte bara att lätta bördan för det mycket lilla antal förmögna människor som finns.

För att Sverige ska få bukt med utslagningen/arbetslösheten genom utveckling av nya och gamla företag inom HS – och någon annan metod kan vi inte se – finns ett fundamentalt och av de flesta svenskar uppenbarligen insatt problem, nämligen skatterna. För att en tandläkare ska kunna anlita en målare i en timme måste han själv stå och borra i två och en halv timme.²³ Under dessa omständigheter drar han sig nog för att anlita målaren, i varje fall om inte målaren kan tänka sig att göra jobbet svart (eller kanske byta tjänster med kunden). Denna skattekil gör att det knappast kan uppstå en bred tjänstemarknad i Sverige. Att köpa tjänster blir med dagens svenska skattesystem ett privilegium för ett mycket litet antal höginkomsttagare – och, naturligtvis, för dem som fuskar med skatten.

Den svenska regeringens förslag om avdragsrätt för hushållsnära tjänster vittnar om att detta samband står klart för landets beslutsfattare. De förstår att det inte kan uppstå

23 Antag att målaren och tandläkaren tjänar lika mycket i timmen, till exempel 100 kronor (för att göra beräkningarna enkla). Med sociala avgifter och moms kostar målarens timme totalt 165 kronor. Tandläkaren måste tjäna minst 250 kronor före skatt för att kunna betala detta, alltså ungefär 2,5 timmars arbete.

någon laglig servicesektor om man inte gör något åt skatterna. Förslaget innebär att varje svensk ska kunna göra avdrag på upp till 50 000 kronor om året för hushållsnära tjänster.

Vi sympatiserar med initiativet, men vi är inte så säkra på att det kommer att ge särskilt stort resultat. Enligt svensk statistik spenderar en genomsnittligt svenskt hushåll med förvärvsarbetande omkring 8 000 kronor om året på hushållsnära tjänster (medan icke förvärvsarbetande gör av med hälften så mycket).²⁴ Till detta kommer de hushållsutgifter som betalas med svarta pengar. Dessa beräknas till 10 miljarder kronor om året eller 1 000 kronor per person.²⁵ Vi har svårt att se att det kommer att finnas särskilt många som kommer att ha råd att komma ens i närheten av att utnyttja avdraget fullt ut. Och i samma utsträckning som människor underlåter att utnyttja avdraget förlorar Sverige de nya jobb som åtgärden var tänkt att skapa.²⁶ Vi tror att åtgärden skulle få betydligt starkare effekter om avdragsrätten inte var begränsad till hushållsnära tjänster, utan även inkluderade andra slags tjänster.

24 Se http://www.scb.se/templates/tableOrChart_190722.asp

25 <http://www.skatteverket.se/download/18.4f3d00a710cc9ae1c9c800034/rapport200604.pdf>

26 Men det kan förstås bli goda resultat. Om man tänker sig att varje svensk i snitt skulle öka sina utlägg för hushållsnära tjänster med 5 000 kronor om året har det skapats en marknad värd 50 miljarder kronor. Om en tjänstetimme kostar 300 kronor inklusive allt motsvarar det ungefär 150 miljoner årstimmar eller 80 000 heltidsarbeten. Det är naturligtvis mycket bra, även det är en bit kvar för att komma till rätta med utanförskapet. Och frågan är som sagt om det finns tillräckligt med höginkomsttagare för att möjliggöra detta.

Vi vill passa på att peka på en åtgärd som den engelska regeringen genomfört för att öka dynamiken inom HS och som eventuellt kunde vara ett komplement till de svenska åtgärderna. Bolag som omsätter mindre än 61 000 pund, uppemot en miljon kronor, behöver inte momsregistrera sig om de inte vill. Det betyder att en målerifirma med en anställd inte behöver ta ut moms på sina tjänster. För svensk del skulle det betyda att det lagliga priset för en timmes målning skulle sjunka till det som ofta gäller på den svarta marknaden, där rabatten för kunden består av momsen.

En åtgärd som snabbt skulle ta hand om problemet och som många svenskar förespråkar vore naturligtvis en kraftfull generell sänkning, kanske en halvering, av arbetsgivaravgifterna. Vi kan möjligtvis förstå att den svenska regeringen drar sig för att vidta en så långtgående åtgärd av rädsla för att statskassan skulle drabbas hårt eftersom alla företag, inte bara företagen inom HS, skulle gynnas av sänkningen. Vi föreställer oss att de planer som regeringen presenterat om sänkning av arbetsgivaravgifterna för vissa grupper, till exempel ungdomar, utgår från en önskan att genomföra sänkningarna där den kan förväntas ge särskilt kraftfulla effekter. Frankrikes regering är inne på ett liknande spår och avser att minska arbetsgivaravgifterna under en tvåårsperiod för ungdomar under 25 år.

Regeringen har också föreslagit sänkta arbetsgivaravgifter för vissa tjänstebranscher, till exempel frisörer och bilverkstäder. Vi är inte övertygade om att sådana nischade åtgärder får de eftersträvade effekterna. För det första kan det bli administrativt krångligt att avgöra vilka företag som får åtnjuta sänkningen, för det andra är det inte säkert att människor kommer att välja att klippa sig och reparera bi-

len så mycket mer bara för att det eventuellt blir lite billigare.

Avslutningsvis, facket. Sverige är troligen det land i Europa som, kanske vid sidan av Tyskland och Frankrike, har de starkaste fackliga organisationerna. Vi fick ett starkt intryck av obalans mellan fack och arbetsgivare, framför allt inom HS, där de enskilda arbetsgivarna generellt är mindre och svagare än inom TE och SVO. Vi tror inte att denna obalans är bra för Sverige eller ens för de anställda själva. Som vi sagt tidigare: arbetslöshet/utanförskap är ett tecken på en allvarlig företagarbrist, och om existerande och potentiella företagare är rädda för att anställa kan den bristen inte avhjälpas.

Det minsta regeringen bör göra är att förhindra att företag utan fackligt anslutna anställda och utan anställda som vill ha kollektivavtal med olika stridsmetoder tvingas teckna kollektivavtal. Att anställda som vill ha ett avtal får fackets hjälp att tvinga arbetsgivaren till förhandlingsbordet kan vara rimligt, men att facket ska kunna tvinga sig på anställda och arbetsgivare som helst klarar sig på egen hand är närmast stötande. Sådan tvångsanslutning av fackliga medlemmar är enligt vår mening en demokratisk styggelse.

Två andra maktmedel som vi anser ger facket alltför stort inflytande är rätten till sympatiåtgärder²⁷ och rätten att utlysa strejk utan mandat från medlemmarna. Det förra maktmedlet bör vara förbjudet enligt principen ”pacta sunt servanda”, det vill säga att avtal ska hållas, och det senare

27 Det är märkligt – eller kanske typiskt – att denna företeelse i Sverige har en så positivt värdeladdad benämning. I England, där relationerna mellan arbetsmarknadens parter är mer balanserade är också benämningen mer neutral: ”cross industry strikes”.

bör neutraliseras eftersom rättigheter bör ges individer – läs fackmedlemmar – inte deras organisationer – läs facket – och organisationer inte bör kunna utöva några andra rättigheter än dem de fått från sina medlemmar. Men vi inser att det är uppförsbacke att föreslå något sådant i Sverige.

Ecce societatis effectoriae praepositatis!²⁸

Vi har sagt det tidigare och vi vill avslutningsvis säga det igen med ännu större eftertryck: regeringen bör kraftfullt och tydligt markera sitt stöd för svensk företagsamhet.²⁹ Strax före vårt besök formulerades detta så här i en ledare i Svenska Dagbladet:

Det vore toppen om ministrarna kunde kliva ut på slottstrappan i morgon eftermiddag och ge klart besked om att de vill att Sverige ska bli mycket mer av Företagarland. Hittills har statsråd sagt många snälla saker, men det har skett styckevis och delat. Man saknar ett budskap som bryter igenom bruset.

Vi kunde inte sagt det bättre själva. Däremot kan vi försöka formulera en del av det efterlysta budskapet. Så här skulle till exempel statsministern kunna säga på slottstrappan:

28 Ecce homo betyder "Se människan" på latin. Societatis effectoriae praepositatis betyder "föreståndare för ett sällskap vars syfte är att få saker gjorda", alltså företagare. Titeln betyder alltså "Se företagaren!"

29 Och inte bara för Sveriges skull, utan också för sin egen; vi har tidigare påpekat att tillgängliga opinionsundersökningar visar att det finns en tydlig social beställning på ett förbättrat företagarklimat, så det bör gå att vinna opinionsprocent på sådana ställningstaganden.

Jag och mina kollegor bedömer att Sverige på tio års sikt behöver en miljon nya jobb. Vi politiker kan inte skapa de jobben. Vi kan skapa födkrokar genom att ta pengar från dem som har några, men vi kan inte skapa riktiga jobb. Vem som än blir arbetsmarknadsminister så kan han inte skapa ett enda riktigt jobb på annat sätt än genom att själv bli en duktig korvgubbe eller annan sorts företagare. Det kanske låter orimligt, men det är sant. Vartenda riktigt jobb i vårt land och i alla andra marknadsekonomier har skapats genom entreprenörskap och företagande. Vartenda jobb i den offentliga sektorn, som må vara aldrig så produktivt och angeläget, betalas med pengar från företagarekonomin. Det finns de som ogillar att det är så, och det får de gärna göra, bara de inser att det faktiskt är så. Vi ska inte låtsas för varandra. Framför allt ska vi inte ha en politik som grundas på låtsaslekar.

Den förnyelse vi behöver – och som bör ge en miljon nya jobb – kan inte tillkomma på annat sätt än genom entreprenörskap. Entreprenörskap är den enda vägen, för att använda ett slitet uttryck.

Det första och viktigaste inslaget i framtidens politik blir därför att lita till den kraft som byggt Sverige och andra marknadsekonomier, nämligen entreprenörskapet – vanliga, duktiga människors förmåga att ordna tillvaron för sig själva och andra.

Entreprenörskap handlar inte bara om att starta aktieföretag och tjäna pengar. Motivet behöver inte vara

ekonomiskt. Det kan vara ideellt också. Det kan handla om att starta eller förnya folkrörelser. Greenpeace och Röda Korset är resultat av entreprenörskap lika mycket som H & M och IKEA. Entreprenörskapets innersta väsen är viljan att ställa frågan ”Vilka behov har andra människor som jag kan hjälpa dem med?” och sedan se till att behovet blir åtgärdat. I ett samhälle som genomsyras av entreprenörskapets anda är alla människor behövda. Det finns inga onödiggjorda människor, inget utanförskap.

En av regeringens viktigaste uppgifter, kanske den viktigaste, blir därför att skapa bättre förutsättningar för företagare. Krånglet ska bekämpas. Inom ett år ska företagens krångelkostnader ha sänkts med en fjärdedel. Det ska bli lättare att starta företag. Den dumma och onödiga regeln om att man inte får starta företag om man bara har en uppdragsgivare tar vi bort genast. Skatterna ska ändras så att företagare gynnas, inte missgynnas. 3:12-reglerna försvinner. Lagarna ska inte, som hittills, bara handla om att anställda ska ha det bra, utan också om att företagarna ska trivas. Facket ska inte kunna mobba småföretagare. Kollektivavtal ska finnas bara om åtminstone en anställd önskar det.

Men det viktigaste är inte den lista på enskilda åtgärder som regeringen nu genomför i syfte att förbättra företagarklimatet. Det viktigaste är den nya, företagervänliga anda som framöver ska råda. Regeringen vill att det skapas många, framgångsrika företag. Regeringen vill att många tar chansen att genom företa-

gande skaffa sig ett bra liv och en hygglig förmögenhet. Regeringen vill företagarnas och därmed Sveriges väl.

Sverige lever farligt

Ett antal utländska företagare har besökt Sverige för att utvärdera företagarklimatet. De är imponerade av att det går så bra för landet just nu, men de gör ett antal observationer:

- Exportindustrin med sina storföretag som varit den svenska framgångens lokomotiv blir allt mindre nationell. De kan lätt flytta någon annanstans. Man kan inte räkna med att de framöver kommer att öka sysselsättningen i Sverige.
- Sverige behöver en miljon nya jobb. Det betyder ett nytt medelstort företag om dagen varje dag året runt i tio år.
- Det är bara genom att mobilisera företagandet i Sverige som landet kan hålla sig kvar på toppen.
- Att i det läget inte ge fullt fokus åt företagandet är att leva farligt.
- Olika typer av företag har helt olika problem (se "ESBAs fyrfältare"). Det är inte bra att ha samma villkor för alla företag.
- Sverige har en ojämlig förmögenhetsfördelning, framför allt saknas en normalt välbeställd medelklass. Det behövs en politik för att det ska bli lättare att skaffa sig en förmögenhet genom företagande.
- Regeringen bör snabbt genomföra ett antal åtgärder så att företagare och andra begriper att den menar allvar med talet om att stimulera företagandet.

Den Nya Välfärden är en opinionsbildande tankesmedja som arbetar för ett företagervänligare Sverige. Den Nya Välfärden är medlem i ESBA. www.dnv.se

European Small Business Alliance - ESBA - är en sammanlutning av europeiska företagargrupporganisationer som representerar omkring en miljon företagare i ett trettiotal länder.